

กระบอกหน้า.....เครื่องมือหยอดข้าวไร่ของชาวปักษ์ใต้

ผศ.ดร.วิชาญ เอียดทอง^{1, 2}

การปลูกข้าวไร่ หมายถึง การปลูกข้าวบนที่ดอนและไม่มีน้ำขัง ในพื้นที่ปลูกมีลักษณะสภาพภูมิประเทศเป็นที่ลาดเอียงตามไหล่เขาสูง ๆ ต่ำ ๆ จึงไม่สามารถไถเตรียมดินและปรับระดับหน้าดินได้ง่าย ๆ เหมือนกับพื้นที่ราบ พันธุ์ข้าวที่ปลูกเรียกว่าพันธุ์ข้าวไร่ เพราะฉะนั้นชาวไร่มักจะทำการหยอดเมล็ดข้าว โดยขั้นแรกทำการเตรียมพื้นที่ตัดสาងไม้ใหญ่ออกให้พื้นที่เปิดโล่ง เพื่อไม่ให้ไม้ต้นขนาดใหญ่ปิดบังร่มเงา หลังจากนั้นทำการเก็บ “ปรน” (เป็นคำเรียกในภาษาถิ่นปักษ์ใต้ที่หมายความว่า การเก็บริบสุ่มเผาไม้ให้สะอาด) ต่อมาทำการเก็บวัชพืช (ตัดหญ้าและต้นไม้อเล็ก ๆ ออก) แล้วทำความสะอาดพื้นที่จนพร้อมที่จะปลูก นำไม้สักหลุมปลายแหลมยาวประมาณ ๒-๒.๕ เมตรเจาะดินเป็นหลุมเล็ก ๆ ลึกประมาณ ๒-๓ เซนติเมตร ปากหลุมมีขนาดกว้างประมาณ ๑ นิ้ว หลุมนี้มีระยะห่างกันประมาณ ๒๕ x ๒๕ เซนติเมตร ระหว่างแถวและระหว่างหลุมภายในแถวปกติจะต้องหยอดเมล็ดพันธุ์ข้าวทันทีหลังจากที่ได้เจาะหลุม โดยหยอด ๕-๘ เมล็ดต่อหลุม หลังจากนั้นทำการ “หน้าข้าว” (หยอดเมล็ดพันธุ์ข้าวลงในหลุม) แล้วใช้ก้นกระบอกหน้ากดดินกลบปากหลุม กระบอกที่บรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าวสำหรับหยอดเรียกว่า “กระบอกหน้า” เมื่อฝนตกลงมาหรือเมล็ดข้าวได้รับความชื้นจากดินก็จะงอกและเจริญเติบโตเป็นต้นข้าว เนื่องจากที่ดอนไม่มีน้ำขังและไม่มีชลประทาน การปลูกข้าวไร่จึงต้องใช้น้ำฝนเพียงอย่างเดียว พื้นดินที่ปลูกข้าวไร่จะแห้งและขาดน้ำทันทีเมื่อสิ้นฤดูฝน ดังนั้นการปลูกข้าวไร่จะต้องใช้พันธุ์ข้าวเบา (ข้าวที่ใช้ระยะเวลาปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวสั้น) โดยปลูกในต้นฤดูฝนและเก็บเกี่ยวได้ในปลายฤดูฝน การปลูกข้าวไร่ ชาวนาจะต้องหมั่นกำจัดวัชพืชเป็นระยะ ๆ เพราะที่ดอนมักจะมีวัชพืชมากกว่าที่ลุ่ม พื้นที่ที่ใช้ปลูกข้าวไร่ในประเทศไทยมีจำนวนน้อย ข้าวไร่ปลูกมากในภาคเหนือและภาคใต้ ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางปลูกข้าวไร่น้อย

¹ ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

² สำนักพิพิธภัณฑสถานและวัฒนธรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กระบอกรอกหน้า (เพิ่งตัดมาไม้ไผ่ยังสด) และไม้สีก (ซั่วคราว) ที่ทำจากไม้รุ่นเนื้อแข็ง
(ที่มาของภาพ: <http://www.oknation.net/>)

กระบอกรอกหน้า

เป็นเครื่องมือบรรจุมเมล็ดพันธุ์ที่ทำจากกระบอกรอกไม้ไผ่ลำเดียวที่มีข้อติดอยู่เพียงข้างเดียว ส่วนใหญ่ใช้ไม้ไผ่ปี๊ะ (*Schizostachyum zollingeri*) ทำกระบอกรอก ในแต่ละลำปล้องยาวมากกว่า ๑ เมตร เนื่องจากผิวลำบางเบา สามารถบรรจุมเมล็ดข้าวได้มาก หากใช้หยอดเมล็ดข้าวไม่หมด ก็ใช้ใบไม้ปิดกระบอกรอกไว้ ป้องกันไม่ให้หนูเข้าไปกินเมล็ดข้าวได้

ไม้สีกหลุม

ไม้สีกหลุม หรือบางครั้งเรียกสั้น ๆ ว่า ไม้สีก เป็นไม้ยาวปลายแหลม ยาวประมาณ ๒-๒.๕ เมตร สำหรับใช้เจาะดินเป็นหลุมเล็ก ๆ ลึกประมาณ ๓ เซนติเมตร ปากหลุมมีขนาดกว้างประมาณ ๑ นิ้ว ตามปกติใช้ไม้สีกเป็นคู ในอดีตบริเวณท้องที่ในจังหวัดตรังนิยมใช้หมากพอน (*Orania sylvicola*) ในการทำไม้สีกเพราะเนื้อไม้แข็งทนทานใช้ได้หลายปี เมื่อเจาะลงบนดินแข็งหรือปักโดนก้อนหินก็ไม้สีกหรือหัก ดังนั้นไม่จำเป็นต้องเสียมปลายบ่อยเช่นไม้ขนาดเล็กทั่วไป

แหล่งสืบค้นข้อมูล

ปรีชา รักษ์เมือง . ชวนไปหน้าข้าว ทำนาข้าวด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ : <http://www.oknation.net/>